

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Noctes Atticae

Gellius, Aulus

[Venedig], 6. Apr. 1496

Liber primvs

[urn:nbn:de:bsz:31-272210](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-272210)

AVLIGELLIINOCTIVMATTICARVM
COMMENTARII LIBER PRIMVS.

LVTARCVS In libro quē $\omega\omega\sigma\theta\eta\ \psi\upsilon\chi\omega\upsilon\sigma\ \kappa\alpha\iota\ \sigma\omega\mu\alpha\tau\omega\upsilon\sigma\ \alpha\upsilon\tau\acute{\rho}\omega\sigma\ \omega\sigma\iota\sigma\ \pi\epsilon\pi\iota\ \epsilon\upsilon\phi\upsilon\tau\epsilon\alpha\upsilon\ \kappa\alpha\iota\ \alpha\pi\epsilon\theta\eta\upsilon\ \Delta\iota\alpha\theta\omicron\rho\alpha$, idest quantum inter homi-

P

nes animi corporisq; ingenio atq; uirtutibus interlit: conscripfit. scite subtiliterq; ratiocinatu Pythagoram philosophum dicit. in reperien-

da. modulandaq; status longitudinis eius præstantia. Nam quum fe-
re cōstaret curriculū stadii. quod est pisis apud Iouē olympiū. Her-
culem pedibus suis metatum. idq; fecisse longum pedes ducentos. cætera quoq; sta-
dia in terris græciæ ab aliis postea instituta. pedum quidem esse numero ducentorum
sed tamen esse aliquantulum breuiora. facile intellexit modum. spatiumq; plantæ Her-
culis ratione proportionis habita. tanto fuisse q̄ aliorum procerius: quanto olympicū
stadium longius esset q̄ cætera. Comprehensa autem mensura herculani pedis secun-
dum naturalē membrorum omnium inter se competentiam modificatus est. Atq; ita
id collegit: qd' erat consequens. tanto fuisse Herculem corpore excelsiorem. q̄ alios:
quanto olympicum stadium ceteris pari numero factis anteret.

Her-
cules

Ab Herode attico cōsulari uiro tēpestiue deprompta in quāndā iactatū & glorio-
sum adolescētē: specie tātū philosophiæ sectatorē uerba Epicteti stoici: qbus festiui-
ter a uero stoico sciūxit uulgi loquaciū nebulonū: qui se stoicos nūcuparēt. Cap. ii.

Erodes atticus uir & græca facundia: & cōsulari honore præditus: accersebat

hæpe nos quum apud magistros athenis essemus in uillas eius urbi p̄ximas
me & calrissimū uirum. Seruilianū compluriscq; alios nostrates: qui Roma

in græciam: ad capiendum ingenii cultum concesserant. Atq; ibi tunc quum essemus
apud eum in uilla: cui nomen est Cephyria: & est u. anni: & sidere autumnii flagratissi-
mo propulsabamus caloris incommoda lucorū umbra ingentiū longis ambulacris &
mollibus ædium posticū refrigeratibus lauacris nitidis: & abundis: & collucentibus:
totiusq; uillæ uenustate aquis undiq; canoris: atq; auibus personante. Erat ibidē nobi-
scum simul adolescens: philosophiæ sectator: disciplinæ ut ipse dicebat stoicæ: sed lo-
quacior impediō & promptior. Is plerūq; in cōnuuiio sermonibus qui post epulas ha-
beri solēt multa: atq; imodica de philosophiæ doctrinis intēpestiue: atq; insolite disse-
rebat. Præq; se uno cæteros omnis linguæ atticæ principes gentemq; omnem togatam
quodcūq; nomen latinum: rudes esse: atq; agrestes prædicabat: atq; interea uocabulis
haud facile cognitis: syllogismorū captionūq; dialecticarū laqueis strepebat $\kappa\upsilon\pi\omega\upsilon\sigma\ \iota\tau\alpha\varsigma\ \varsigma\omicron\chi\alpha\zeta\omicron\upsilon\sigma\alpha\sigma\ \omega\epsilon\omega\pi\iota\alpha\sigma$: idest laqueorū adhuc speculationes claudicantes. Aliosq;

ingenii cultus

id genus griphos neminē posse dicens nisi se dissoluere. Rem uero ethicam naturāq;
humani ingenii: uirtutūq; origines: officiaq; earum cōfinia: aut cōtra morborum uiti-
orūq; fraudes: animorūq; labes: ac pestilentias asseuerabat: nulli eē ulli magis ea om-
nia explorata: compta meditataq;. Cruciatus autē doloribusq; corporis & periculis
mortē minitātibus: habitū statūq; uitæ beatæ: quā se adeptum esse putabat: neq; lædī
neq; iminui existimabat. Ac ne oris quoq; & uultus serenitatem stoici hominis: unq;
illa posse ægritudine obnubilarī. Has ille inanes quum flaret glorias: iāq; omnes finē

Impugnatio aduersus
quod magis significat

c

cuperent: uerbisq; eius defatigati perteduisent: tum Herodes græca: cuius plurimus
 ei mos fuit: oratione utens. Permite inquit philosophorum amplissime quoniam re
 spondere nos tibi quos idiotas uocas: non quimus: recitari ex libro: quid de huiscemo
 di magni loquentia uestra senserit: dixeritq; Epictetus stoicorum maximus. iussitq; p
 ferri disertationū Epicteti digestarum ab Ariano primum librū: in quo ille uenerandus
 senex iuuenes: qui se stoicos appellabant: neq; frugi neq; operæ probæ: sed theorema
 tibus tantum nugalibus: & puerilibus isagogarum cōmentationibus dilatrātes: obiur
 gatione iusta incessuit. Lecta igitur sunt ex libro qui ploratus est: ea que addidit. Quid
 bus uerbis Epictetus se uere simul ac festiuiter seiunxit: atq; diuisa uero: atq; sincero
 stoico: qui esset pculdubio: ακωλυτος: ανεκβιατος: απαραιτωδισος: λευπερος
 ευπορος ευδαιμων: idest nō prohibitus inuolatus: minime implicitus: liber: diues
 fœlix: uulgius aliud nebulonū hominū: qui se stoicos nūcuparent. Vltroq; uerborū &
 argutiariū fuligine ob oculos audientū iacto. sãctissimæ disciplinæ nomine mētiren
 tur. ειπεμοι περι αγατων και κακων ακουεις. ιλιοθεν μεφρων αυεμοσ κικονεοδι
 πελαοδεν. των οντων τα μενεσιν αγατα. τα δεκακα. τα δε αδιαφορα αγατα
 μινον αρεταικακα τα μετεχοντα κακιας. αδιαφορα δε τα μεταξυ του του πλου
 τος. συξυγια: ζωι θανατος. η δονη: ωνος: ποθεν οιδας ουτως ελλινικοσ λεγε
 εν τοις αιγυπτιακοις τι γορ γιαφερει τουτο ειπειν νοτι διογενης. εν τη ηορη
 η χρυσιωσος η κλεαντης: βεβσσανικασ ουν αυτο: καλδουμασ του πεπονη
 σαι: δεικνυε ωσ ειωσασεν πλοιω χειμαζεοθαι με ανισαι ταυτης της διαίρεσε
 ωσ οταν φορηση τοις λω και αναρρυγαση ανσοι της ουτωσ παρασασ. ις εν
 πηλεγεμοι συαρωημελεγεσ: μεκακιας το να αναγησαι: μη της κακιασ μετε
 χον ουκαρξυλον ενσεισει ταυτο τημιν. και τρι αμτροωπε. απολυμωσ και συελ
 θων παρεις. εαν δεσε οκαισαρ μετασεν ψηται κατηγορουμενων. idest de bonis
 cedo: & malis audis an illud? Ad ciconas troia referens me uentus adegit: Rerum
 quædam bona: quædam mala: quædã indifferentia sunt. Bona sane uirtutes: quæ uitii
 participat mala. Indifferentia uero illa quæ inter hæc media sunt: opes: coniugium: ui
 ta: mors: uoluptas: labor. unde nosti inqt. Sic Hellanicus in ægyptiacis tradit. Quid
 enim refert ita dicã an Diogenem in moralibus Chrisippu inue: aut Cleanthem? Hoc
 itaq; exquisiisti: decretūq; fecisti tuum. Expone quonam modo te pestatẽ in nauĩ feras
 nunqd eius distinctionis memineris: ubi instrepit ac stridet uelum? si quis te ita allo
 quat: repete age tu ea. quæ modo aiebas: num sit uitii naufragiū facere? num parti
 ceps uitii sit: an non cōtra istum baculū moueas? heus homo: quid mecū tibi: nos pe
 rimus: & ipse ludis Cæsar quoq; si te delatum accersuerit: quid agas?

Quod chilo lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cepit. Quodq; est
 circumspecte & anxie cōsiderādū an pro utilitatibus amicorū delinquēdū aliquādo sit.
 Notataq; inibi: & relata quæ Theophrastus: & M. Cice. supra re scripserūt. Cap. iiii.
 Hilo præstabilis homo sapientiæ: quonã usq; debuerit contra legem con
 traq; ius pro amico progredi dubitauit. Ea q; res in fine quoq; uitæ ipso: ani
 mū eius auxit. Et alii deinceps multi philosophiæ sectatores: ut in libris eorū
 scriptū est satis inqt scite: satisq; solcite quæsiuerūt: ut uerbis quæ scripta sūt ipsis utar
 ει δε βουθεειν τω φιλω παρα. το δικαιον. και μεχρι τωσου και ποια. idest nunquid
 oporteat

oporteat contra iustitiam amico subuenire? & qua fini? & in cuiusmodi? ea uerba signifi-
cant: quæfisse eos: an nonnunquam contra ius: contra uerum morem faciendum pro amico? si t
& in qualibus & in quibus causis. & quænam ad usque modum. Sup hac quæstioe quæ
ab aliis sicuti dixi: multis tum diligentissime a Theophrasto disputatur: uirò in philo-
sophia peripatetica modestissimo doctissimoque. Ea que disputatio scripta est: si recte me
minimus: in libro eius de amicitia primo. Eum librum. M. Cicero uidet legisse quum
ipse quoque librum de amicitia componeret: & cætera quæ sumenda a Theophrasto
existimauit: ut ingenium. Facundiaque eius fuit: sumpsit & transposuit commodissime aptis-
simeque. Nunc autem locum de quo satis quæsitum esse dixi: omnium rerum aliarum difficil-
limum: strictim: atque cursim transgressus est. Neque ea quæ a Theophrasto pensicula-
te atque enucleate scripta sunt: executus est. Sed anxietate illa & quasi morositate dispu-
tationis prætermissa: genus ipsum rei tantum paucis uerbis notauit. Ea uerba Cicero
nis si recensere quis uellet: apposui. His igitur finibus utendum esse arbitror: ut cum
emendati mores amicorum sunt: tum sit inter eos omnium rerum: consiliorum: uoluntate
tū sine ulla exceptione cōmunitas: ut etiā si qua fortuna acciderit: ut minus iustæ uolū-
tates amicorum adiuuandæ sint: in quibus eorum aut caput agatur: aut fama declinandū
• sit de uia: modo ne summa turpitudine sequatur. Est enim quatenus amicitia uenia dari
possit. Quum agatur inquit aut caput amici: aut fama declinandum est de: uia ut etiā
nonnunquam uoluntate illius adiuuemus. Sed cuiusmodi declinatio ista esse debeat: qualisque
ad adiuuandum digressio: & in quanta uoluntatis amici iniquitate non dicit. Quid au-
tem refert scire in huiusmodi periculis amicorum: si non magna me turpido insecutura
est: de uia recte esse declinandum: nisi id quoque me docuerit: quam putat magnā tur-
pitudinē? & cum decessero de uia: quousque digredi debeat? Est enim inquit quatinus da-
ri amicitia uenia possit. Hoc immo ipsum est: quod maxime descendendum est: quodque ab
his: qui doceant: minime dicit: quatinus quaque fini dari amicitia uenia debeat. Chilo il-
le sapiens de quo paulo ante dixi: conseruandi amici causa: de uia declinauit. Sed uideo
quousque progressus est: falsum enim pro amici salute consiliū dedit. Id ipsum tamen in
fine quoque uitæ: an iure possit reprehendi: culpamque dubitauit. Contra patriam inquit Ci-
cero arma pro amico sumenda non sunt: hoc profecto nemo ignorauit. & priusquam
Theognis: ut Lucilius ait: nasceret. Sed id quæro: id desidero: quum pro amico contra
ius & contra quæ licet: salua tamen libertate atque pace: faciendū est: & quum de uia (sicut ipse
ait) declinandum est: quid: & quantum. & in quali causa & quonam usque id fieri de-
beat? Pericles ille atheniensis egregius uir ingenio bonisque omnibus disciplinis ornatus
in una quidem specie: sed planius tamen quid existimaret professus est. Nam quum ami-
cus cum rogaret ut pro re causaque eius falsum deieret his ad eum uerbis usus est. *Ἄξι-
ον ἔστιν ἕως ἄρας ὑπὲρ φίλων ἀλλὰ μετρίως*: id est opus est me amicis commo-
• dare: sed usque ad aras. Theophrastus in eo quem dixi: libro inquisitius quidem super
hac re ipsa & exactius. pressiusque Cicero dixerit. Sed is quoque in docendo: non de uno
quoque facto singulatim existimat. neque certis exemplorum documentis: sed generibus
• rerum summam: uniuersimque utitur ad hunc ferme modum. Parua inquit & tenu-
is uel turpitudine uel infamia subeunda est. si ea re magna utilitas amico quaeri po-
test. Rependitur quippe: & compensatur leue damnū delibata honestatis maiore alia

LIBER

grauioreq; in adiuuando amico honestate. Minimaque illa labes: & quasi lasciuia fama imminentis: partarum amico utilitatū ratione solidat. Neq; nominibus iquit mo ueri nos oportet: q; paria genere ipso non sunt: honestas meae fama: & rei amici utilitas. Ponderibus haec enim potestatibusq; praesentibus: non uocabulorum appellatio nibus: neq; dignitatibus generū diiudicanda sunt. Nam quū in rebus aut paribus: aut non lōge secus: utilitas amici: & honestas nostra consistit honestas procul dubio praeroderat. Quū nero amici utilitas nimio est amplior: honestatis autē nostrae in re non graui leuis iactura est: tunc quod utile amico est: id primum illo: qd' honestum nobis est: fit plenius. sicuti est magnum pondus aëris: parua lamina auri fit praeciosius. Verba adeo ipsa theophrasti super ea re adscripsi. οὐκεί τιπυου του του τω γρηει τιμιας τερον ηλη και οτιουν μερος του του προς τοτηλικον δε θατερον συνκρινουμενον αιρετον εσαι λεγω δε οιον και χρυσιον τιμιοτερον χακλου και τηλικον δε του χρυσου. τω τηλικω δε χακλου μεγεθος αντιπαραβαλλομενον. πλεον δε οφει αλλα ποιησει τινα τερον ην και τω πλεον και τω μεγεθος: idest nō siquid suo genere alio est nobilius: cōtinuo quauis quoq; pars eius: partis cuiuslibet alterius quo cum comparatur: collatione eligenda sit potius. uerbi gratia hoc modo ut & nobilius aere aurum sit. & auri pars quaelibet portionis cuiuslibet aëris comparatione: sit pluris: uerum non nihil discriminis: cum numerus: tum uero magnitudo efficiet. Phauorinus quoq; philosophus huiuscemodi indulgentiam gratiae tempestiuus: laxato paulū permissioq; subtili iusticiae examine: his uerbis definiuit. ηκλου μενη Χρησασρα τοις αντραποις τουτ ειν υφ ισα κριβιας νδ οτι. idest quae gratia apud homines uocatur: hoc quidem est: iuris diligentioris loco & tēpore iminutio. Post deinde idem Theophrastus ad hanc ferme sententiam disseruit. Has tamen inquit paruitates reū: & magnitudines: atq; has omnis officioū aëstimationes: alia nō nunq; momenta extrinsecus: atq; alia q̄si appēdices personarū: & causarū & tēporum & circumstantiā ipsius necessitates: quas includere praeccepta difficile est: moderant: & regunt: & quasi gubernāt. & nunc ratas efficiunt: nūc irita. Haec talia quae Theophrastus satis caute & solcite: & religiose causā discernēdi magis disputandiq; diligentia: q̄ cum decernendi sententia fiduciaq; disseruit: quoniā pfecto causa scientiā: corporū uarietates: disertationūq; & differentiā ignorantēs: directū atq; perpetuū: distinctūmq; in rebus singulis praecceptū: quod ego uos in prima tractatus istius parte desiderare dixerā non capiunt. Eius autē Chilonis a quo disputaciunculae huius initiū fecimus: quū alia quaedam sunt cognitu utilia: atq; prudentia: tum id maxime exploratae utilitatis est: q; duas ferocissimas affectiones amoris: atq; odii intra modum tantum coeruit. Hac inquit finiames: tanq̄ forte fortuna osurus: hac itidem tenus operis: tanq̄ fortasse post amaturus. Super hoc eodē Chilone Plutarchus philosophus in libro περι ψυχης. i. de aia primo uerbis ita scripsit Χιλο' οσα λαιος ακουτας τινος λεγοντος. μη λενα εχειν εχτρον. ηρωτηεν ι και μη δεμα φιλον. Χιλο' οσα λαιος ακουτας τινος λεγοντος. μη λενα εχειν και συνεπαγεοθαι φιλιος και απεχθαι. Chilo senior. quum quēpiā dicentem audisset: nullum se inimicum habere: an nullum etiam amicum haberet: in terrogauit: amicitias inimicitiasq; inuicem consequi & adduci necesse esse arbitratus.

Quam tenuiter curioseq; explorauerit Antonius Julianus in oratione Marci. T. uerbi

uerbi ab eo mutati argutiam:

Cap. iiii.

Ntonius Iulianus rhetor perquam fuit honesti: atque amoeni ingenii. Doctrina quoque ista utiliore ac delectabili: ueterumque elegantiarum cura: & memoria multa fuit. Ad haec scripta omnia antiquiora tam curiose spectabat: aut uirtutes persequabatur: aut uicia rimabatur: ut iudicium factum esse ad amusum diceret. Is Iulianus super eo enthymemate: quod est in oratione. M. Tulli: quam pro Gn. Planco dixit: ita aestimauit. Sed uerba prius: de quibus iudicium ab eo factum est: ipsa ponam. Quamuis dissimilis pecuniae debitio & gratiae. Nam qui pecuniam dissoluit: statim non habet: id quod reddidit. Qui autem debet: res retinet alienum. Gratiam autem & qui refert habet: & qui habet: in eo ipso quod habet: refert. Neque ego nunc Planco desinam debere: si hoc soluero. Nec minus ei reddere uoluntate ipsa: si hoc molestiae non accidisset. Crispum sane inquit agmen orationis: rotundumque: ac modulo ipso numerorum uenustum sed quod cum uenia legendum sit: uerbi paulum ideo immutati: ut sententiae fides salua esset. Namque debitio gratiae & pecuniae collata: uerbum utrobique seruare posset. Ita enim recte opposita inter se gratiae: pecuniaeque debitio uidebitur: si & pecunia quidem deberi dicatur: & gratia. Sed quod ueniat in pecunia debita solutaue: quid contra in gratia debita reddita uerbo utrinque seruato differatur. Cicero autem inquit: quum gratiae pecuniaeque debitio dissimilem esse dixisset: eiusque sententiae rationem redderet: uerbum debet in pecunia ponit: in gratia habet subiicit: pro debet. Ita enim dicit. Gratiam autem & qui refert: habet: & qui habet in eo ipso quod habet: refert. Sed id uerbum habet: cum proposita comparatione non satis conuenit. Debitio enim gratiae non habitio cum pecunia confertur. Atque ideo consequens quidem fuerat sic dicere: & qui debet in eo ipso quod debet refert: quod absurdum & nimis coactum foret: si nondum redditam gratiam: eo ipso redditam diceret: quia debetur: immutauit ergo inquit & subdit uerbum ei uerbo: quod omiserat: finitimum: ut uideatur & sensum debitiois collatae non reliquisse: & concinnitatem sententiae retinuisse. Ad hunc modum Iulianus enodabat: diiudicabatque ueterum scriptorum sententias: quas apud eum adulescentes lectitabant.

Quod Demosthenes rhetor cultu corporis atque uestitu probris obnoxio. infamisque mundicia fuit: quodque item Hortensius orator ob eiusmodi mundicias: gestumque in agendo histrionicum Dionysiae saltatriculae cognomen compellatus est. Cap. v.

Demosthenem tradunt: & uestitu ceteroque cultu corporis nitido uenusto: nimis acurato fuisse. hinc etiam *κομψή* illa *χλαμύς* και *μαλακοί χιτῶν* *κοί* id est elegans illa uestis: & molles tunicae ab aemulis aduersariisque probro datum. hinc etiam turpibus: indignisque in eum uerbis non temperatum: quum per uirum ore quoque polluto diceretur. Ad eundem modum Hortensius omnibus ferme oratoribus aetatis suae: nisi. M. Tullio clarior: qui multa cum mundicia & circumspecte compositaeque indutus: & amictus esset: manusque eius interagendum forent arguta admodum & gestuosa: maledictis compellationibusque probrosis iactatus est. multaque in eum quasi in histrionem: in ipsis causis atque iudiciis dicta sunt. Sed cum L. Torquatus sub agresti homo ingenio: & infestiuo: grauius acerbisque apud consilium iudicum: quum de causa Syllae quaereretur: non iam histrionem eum esse diceret: sed gesticulariam Dionysiamque eum notissimae saltatriculae nomine appellaret. Tum uoce molli: atque

Demo
stheis
cultus

Hortē
sius

LIBER

demissa Hortensius: Dionysia inquit Dionysia malo equidē esse: q̄ quod tu Torquar-
te. ἀνοστος ἀγρολαίτος ἀποσιτος: idest inelegans agrestis a litu difficilis.

Verba ex oratione Metelli Numidici: quā dixit ad populum in cētura. quum cum
ad uxores ducendas adhortaretur. ea q̄ oratio quam ob causam reprehensa: & quo cō-
tra modo defensa sit. Cap. vi.

Metel-
lus de
uxore
ducen-
da

Uitis & eruditīs uiris audientibus legebatur oratio Metelli Numidici graui-
m ac disertī uiri: quā in censura dixit ad populum: de ducēdis uxoribus: quū eū
ad matrimonia capescenda hortaretur. in ea oratione ita scriptum fuit. Si si-
ne uxore possemus quirites esse: omnes ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura
tradidit: ut nec cū illis satis commode: nec sine illis ullo modo uiui possit: salutē perpe-
tua potius q̄ breui uoluptati consulendum. Videbatur quibusdam Metellum censo-
rē cui consilium esset: ad uxores ducendas populū hortari non oportuisse: nec de mo-
lestia incōmodisq; perpetuis rei uxoriæ confiteri: neq; adhortari magis: q̄ dissuadere
absterrereq;. Sed contra: illud potius orationem debuisse sumi dicebant: ut & nullas
plerumq; esse in matrimoniis molestias asseueraret: & si que tamen accidere nonnunq̄
uiderentur paruas & leues facileq; esse toleratu diceret. maioribusq; eas emolumentis
& uoluptatibus obliterari. easdemq; ipsas neq; omnibus: neq; naturæ uitio: sed quorū
dam maritorum culpa & iustitia euenire. T. autem Castritius recte atq; condigne Me-
tellum esse locutum existimabat. Aliter inquit censor loqui debet: aliter rhetor. Rhetor
ri concessum est sententiis uti fallis: audacibus: subdolis: captiosis: si modo uerisimiles
sint: & possint ad mouendos hominum animos qualicūq; astu irripere. Propterea tur-
pe esse ait rhetori: si quid in mala causa destitutum: atq; impugnatū relinquat. Sed enī
Metellum inquit sanctum uirum illa grauitate & fide præditum: cum tanto honore:
atq; dignitate uitæ apud populum Romanum loquentem nihil decuit aliud dicere: q̄
quod uerū sibi esse: atq; omnibus uidebatur: præsertim quum super ea re diceret quæ
quotidiana intelligentia & communi peruulgatoq; uitæ usu comprehenderetur. De
molestia igitur cunctis hominibus notissima confessus: eaq; confessione fidem seduli-
tatis: ueritatisq; commertus: tum deniq; facile & procliuiter: quod fuit omnium rerū
ualidissimum atq; uerissimum persuasit: ciuitatem saluam esse sine matrimoniorū fre-
quentia non posse. Hoc quoq; aliud: ex eadem oratione Metelli dignum esse existima-
uimus assidua lectione: nō: hercle minus: q̄ quæ a grauissimis philosophis scripta sūt.
Verba Metelli hæc sunt. Dii immortales plurimum possunt sed non plus uelle debēt
nobis: q̄ parentes. At parentes: si pergunt liberi errare: bonis exheredant. Quid ergo
nos a diis immortalibus diutius expectemus: nisi malis rationibus finem facimus: nisi
dem deos propitios esse æquum est: qui sibi aduersarii non sunt. Dii immortales uirtu-
tem approbare: non adhibere debent.

In hisce uerbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem: hanc sibi rem sperant præ-
sidio futurum: neq; mendam esse: nec uitium. Errareq; istos: qui bonos uiolant libros
& futuram scribunt. Atq; ibi de quodam alio Ciceronis uerbo dictū: quod probe scri-
ptum perperam mutatur. Et aspersa pauca de modulis: numerisq; orationis: quos Ci-
cero auide sectatus est. Cap. vii.

i In oratione Ciceronis quinta in Verrem libro spectate fidei. tyroniana cura:
atq;

atq; disciplina facta: ita scriptum est. Homines tenues obscuro loco nati: nauigant
adeuntq; ad ea loca: quæ nunq̄ antea didicerant: neq; noti essent quo uenerunt: neque
semper cum cognitoribus esse possunt. Hac una tantum fiducia ciuitatis: non modo
apud nostros magistratus: qui & legum: & æstimationis periculo continentur: neque
apud ciues solum romanos: qui & sermonis: & iuris: & multarum rerum societate iun
cti sunt: fore se tutos arbitrant: sed quocunq; uenerint: hanc sibi rem præsidio sperant
futurum. Videbaturq; pluribus in extremo uerbo menda esse. debuisse enī scribi puta
bant: non futurum: sed futurā. neq; dubitabant: quin liber emendatus esset: ne ut in
Plauti comœdia mœchus: sic enī mendæ suæ illudebant: ita in Ciceronis oratiōe so
lœcismus esset manifestarius. Aderat ibi forte amicus noster homo lectiōe multa ex
ercitus: cui plæraq; omnia ueterū litterarum quæ sita: meditata: euigilataq; erant. Is li
bro inspecto ait: nullū esse in eo uerbo: neq; mendam: neq; uitiū. Ciceronē probe ac
uenuste locutū. Nam futurū inquit non refertur ad rē: sicut legētib; temere & incu
riose uidetur: neq; pro participio positum est. sed uerbum ē inde finitum: quod graci
appellant αἰμαρον: neq; numeris: neq; generibus præseruiens sed liberę undiq;
& impromiscuum est. Quali, C. Graccus uerbo usus est in oratione: cuius titulus est
de Q. Popilio circum conciliabula: in qua ita scriptum est. Credo ego inimicos meos
hoc dicturum. Inimicos inquit dicturum: & non dicturos. Videtur ne ea ratione posi
tum apud Gracchum dicturum qua est apud Ciceronē futurū: sicut in græca oratio
ne sine ulla uitii suspitione omnibus numeris: generibusq; sine discrimine attribuunt
huiuscemodi uerba αἰμαρον εἰσοδαι. i. futurum: λεγειν εἰσοδαι dicturū & similia.
In Q. quoq; quadrigarij tertio annali libro uerba hæc esse dixit. Dum hi conciderent
hostium copias ibi occupatas futurum. In. xii. annali eiusdem quadrigarij principiū li
bri sic scriptū. Si pro tua bonitate & nostra uoluntate tibi ualitudo suppetit: est quod
speremus: deos bonis benefacturum. Itē in Vallerij Antiatij libro. iiii. & xx. simili mo
do scriptum esse. Si hæc res diuinæ factæ: recteq; perlitæ essent aruspices dixerūt oīa
ex sentētia processurum. Plautus etiā in Casma quū de puella loqueret: occisurum
dixit. non occisuram his uerbis. Etiā ne habet Casma gladiū: Sta habet. Sed duos: qui
bus altero te occisurum ait. altero uillicum. Itē Laber. us in Gemellis. Nō putauī inquit
hoc eam facturum. Nō ergo isti omnes solœcismus quid esset: ignorauerunt. Sed &
Gracchus dicturum: & quadrigarius: futurū & benefacturū & Plautus occisurū: &
Antias processurū: & Laberius factus: inde finito modo dixerunt. qui modus neq; in
numeros: neq; in personas: neq; i genera distribuit. Sed omnia istæc una eademq; de
clinatione cōplectitur. Sicuti. M. Cicero dixit futurū: nō uirili genere. neq; neutro. so
lœcismus enī foret plane. sed uerbo usus est ab omni necessitate generum absoluto.
Idem autem ille amicus noster in eiusdem. M. T. Ciceronis oratione: quæ est de impe
rio Gn. Pompeij: ita scriptū esse a Cicerone dicebat atq; ipse ita lectitabat. Quum no
stros portus. atq; eos portus: quibus uitam ac spiritū ducitis: in prædonum fuisse po
testatem sciatis. Neq; solœcismum esse aiebat: in potestatem fuisse. ut uulgus semido
ctum putat: sed ratione dictum certa & proba: contendebat qua & graci ita uterētur
& Plautus uerborū latinorū elegantissimus in Amphitrione dixit. Nunc uero mihi
in mentem fuit: non ut dici solitū est in mente. Sed enim præter Plautum cuius ille in

LIBER

praesenti exemplo usus est: multam nos quoque apud ueteres scriptores locutionum talium copiam offendimus. atque his uulgo annotamentis insperximus. Ut rationem istam missam facias & auctoritates: sonus qui εὐφωμίᾳ .i. uoculatio tantum: & positura ipsa uerborum satis declarant: id potius ἐπιλείπειν ἢ λέγειν: id est uocabulorum delectui diligentis: modulamentisque orationis. M. Tullii conuenisse: ut quoniam utrum uis dici latine posset: potestatem dicere mallet: non potestate. Illud enim sic compositum iocundius ad aurem. comspectiusque insuauius hoc imperfectiusque est: si modo ita explorata aure homo fit: non surda: nec iaceti. sicuti est hercle quod explicauit dicere maluit: quam explicuit: quod esse iam usitatus ceperat. Verba sunt haec ipsius in exhortatione quam de imperio Cn. Pompeii habuit. Testis est sicilia: quam multis undique civitatum periculis non terrore belli: sed consilii celeritate explicauit. At si explicuit diceret imperfecto & debili numero uerborum sonus clauderetur.

Historia in libris Phocionis philosophi reperta super Laide meretrice: & Demosthene rhetore. Cap. viii.

Demo
sthe
nes
Lais
mere
trix

Hocion ex peripatetica disciplina: haud sane ignobilis uir fuit. Is librum multae uariaeque historiae refertum composuit: eumque inscripsit: κερὰς ἀμφοτέρων .i. ea uox hoc ferme ualet: tanquam si dicas cornu copiae in eo libro super Demosthenes rhetore: & laide meretrice historia haec scripta est. Laïs inquit corinthia ob elegantiam: uenustatemque formae grandem pecuniam demerebat. Conuentusque ad eam ditiorum hominum ex omni graecia celebres erant. neque admittebatur: nisi qui dabat: quod poposcerat. Poscebat autem illa nimiam quantitatem: Hinc ait natum esse illud frequens apud graecos adagium οὐ πάντες ἀνδρῶσες κορινθίου εὐδοκίου: id est. Non uiri cuiusque est corinthum petere: quod frustra iter corinthum ad Laidam qui non quiret dare: quod posceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit: & ut sui copiam faceret petit. At Laïs μυριάς δραχμῶν: id est decem drachmarum milia poposcit. hoc facit nummi nostratis denarium decem milia: tali petulantia mulieris atque pecuniae magnitudine ictus: expauidusque Demosthenes auertitur. & discedens: Ego inquit poenitere tanti non emo. Sed graeca ipsa: quae fert dixisse lepidiora sunt: οὐκ ἔστιν οὐ μὲν ἀμφοτέρων δραχμῶν μετὰ λέγειν .i. non emo centum sestertiis poenitere.

Qui modus fuerit: quis ordo disciplinae pythagoricae quatumque temporis imperatum obseruatumque sit: dicendi simul ac tacendi. Cap. ix.

Pytha
gorica
discipli
na

Ratio ac ratio Pythagorae. ac deinceps familiae successionis eius recipiendi instituti discipulos: huiusmodi fuisse traditur. Iam a principio adolecentes: qui se ad discendum obtulerant: ἐφυστο γινώσκουσι: id est per naturam indicia pensculabat. id uerbum significat. mores naturaeque hominum coniectatione quadam: de oris & uultus ingenio: deque totius corporis filo: atque habitu sciscitari. Tum qui exploratus ab eo: idoneusque fuerat: recipi in disciplinam statim iubebat. & tempus certum tacere: non omnes idem: sed aliud aliud tempus: pro aestimato captu solertiae. Is autem qui tacebat quae dicebantur ab aliis: audiebat. Neque contari. si parum intellexerat. neque commentari. quae audierat: fas erat. Sed non minus quisque tacuit. quam biennium. Si prorsus appellabatur intra tempus tacendi audiendi: ἀκούσικος .i. auditores. At ubi didicerant rerum omnium

omnium difficillimas tacere: audireq; atq; esse iam cœperant silentio eruditi: cui erat nomē *ἔξευθία*: idest taciturnitas: tū uerba facere & quærere: quæq; audissent: scribere: & quæ ipsi opinarentur expromere potestas erat. hi dicebantur in eo tempore *μαθηματικοί*: idest disciplinis uacantes: scilicet ab iis artibus: quas iā discere atq; meditari inceptauerant: quoniam geometriam: gnomonicam: musicam: cæterasq; item disciplinas altiores *ἀσθηματικά*: idest disciplinas: ueteres græci appellabant. Vulgus autem: quos gētilico uocabulo chaldæos dicere oportet: mathematicos dicit. Ex ide his scientiæ studiis ornatī: ad perdiscenda mundi opera: & principia naturæ procedebant. At tunc deniq; nominabantur *φυσικοί*: idest naturales. Hæc eadem super Pythagora noster Taurus quū dixisset: nūc autē inquit isti: qui repēte pedibus illotis ad philosophos diuertunt: nō est hoc satis. quod sunt omnino *ἀσθηματικοί* *ἀσθηματικοί* *ἀσθηματικοί*: idest a contemplatione musica: geometria: penitus alieni: sed legem etiā dant: qua philosophari discāt. Alius ait: hoc me primum doce. Item alius: hoc uolo inquit discere. istud nollo. Hic a Symposio Platonis incipere gestit: propter Alcibiadæ commensationem. Ille a Phedro propter Lysiæ orationem. Est etiā inquit pro Iuppiter qui Platonem legere postulet: non uitæ ornandæ: sed linguæ orationisq; comedæ gratia: nec ut modestior fiat: sed lepidior. Hæc Taurus dicere solitus nouicios philosophorum sectatores: cum ueteribus Pythagoricis pensitans. Sed id quoq; non prætereundum est: quod omnes simul: qui a Pythagora in cohortem illam disciplinarū recepti erant: quod quisq; familiæ pecuniæq; habeant: in medium dabant. Et cohibebatur societas inseparabilis: tanq̄ illud fuerit antiquum consortium: quod re atq; uerbo romano appellatur: *κοινὸ βίον*: idest contubernium.

Quibus uerbis compellauerit Phauorinus philosophus adolescētē: uetuste nimis & prisce loquentem. Cap. x.

Hauorinus philosophus adolescenti ueterum uerborū cupidissimo: & pleuralq; uoces nimis prisce: & ignotissimas in quottidiāis cōmunibusq; sermonibus expromenti: Curius inqt & Fabricius & Corūcanius antiquissimi nostri: & his antiquiores Horatii illi Trigemini plane & dilucide cū suis fabulati sunt. Neq; aurūcor: aut sicanor: aut pelagorū: qui primi coluisse Italiā dicuntur: sed ætatis suæ uerbis locuti sunt. Tu autem perinde quasi cum matre Euandri nunc loquere sermone multis annis iam delito uteris. q̄ scire atq; intelligere neminē uis: quæ dicas. Nonne homo inepte: ut quod uis abūde consequaris: taceres: sed antiquitatē tibi placere ais: q̄ honesta: & bona: & sobria: & modesta sit. uiue ergo moribus præteritis: loquere uerbis præsentibus. Atq; id quod a. C. Cæsare excellentis ingenii ac prudentiæ uiro. In primo de analogiā libro scriptum est: habe semper in memoria: atq; in pectore: ut tanq̄ scopulum: sic fugias inauditum: atq; insolens uerbum.

*Vixit
hæc erit moribus præteritis
ut loquatur uerbis præsentibus
filius*

C. Cæ
far

Quod Thucydides historiæ scriptor inclytus: lacedæmonios in acie nō tuba: sed tibiis esse usos dicit. Verbaq; eius super ea re posita. Quodq; Herodotus Halyaten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit. atq; inibi quædam notata de Gracchi fistula concionaria. Cap. xi.

Victor historiæ græce grauissimus Thucydides lacedæmonios summos belatores: non cornuū tubarumue signis: sed tibiærum modulis in præliis usos

LIBER

esse refert. Non prorsus ex aliquo ritu religionum: neq; rei diuinæ gratia: ne q; autem ut excitarentur: atq; euibrarentur animi: quod cornua & litui moliantur: sed cōtra ut moderatores: modulatioresq; fierēt: quod tibicinis numeris temperatur. Nihil adeo in cōgrediendis hostibus: atq; in principiis præliorū ad salutē uirtutēq; aptius rati: q̄ si permulcti sonis mitioribus non imodice ferocitent. Quum procincta igitur classes erant. & instructa acies: cœptūq; in hostem progredi: tibicines inter exercitū positi: canere inceptabant. Ea ibi præcensione tranquilla & uenerabili quadā. quasi militaris musicæ disciplina: uis & impetus militū: ne sparsi: dispersatiq; pruerēt: cohibebat. Sed ipsius illius egregii scriptoris uti uerbis libet: quæ & dignitate: & fide grauiora sunt. *καὶ μετὰ ταῦτα ἡ συνοδοσὴν ἀργείοι μὲν: καὶ οἱ ξυμμάχοι ἐν τῶν ὄσων: καὶ ὀρχη: χῶρουντες: λακ: Δαίμονιοὶ Δεβρὰ Δεῶς καὶ ὑποκυλοῖσ· ὡλλῶν ὀμοῦ εὐκαθίστων· οὐτοῦ ἡλεῶσ· χῶριμ· ἀλλίμα ὀμαλῶς μεταρῦμοῦ βαίνοντες πρὸσελοῖεμ· κειμηδιᾶσ· παοδὶ ἡσῦτων ἡ τὰξίς ὀπρῶσαι δειμῶνα λαστῶσ· δᾶεμταῖς πρὸσ ὀδοῖσ· τῶσ· αμ· ἰ.* Post hæc cōgrediebant argiui qdē sociiq; acriter & impetu ad orientes. Lacedæmonii cōtra sub tibiariū præcensione: stipato agmine maturates non adeo uoluptatis causa: uerū ut æquabili modulatoq; sensim ingressu conuenientes pugna capescerēt: nec suos ordines distrahi sinerent: quod semper amplissimas copias agere: ubi cōgrediendū est: nimirū decet. Cretenses quoq; prælia ingredi solitos memoriæ datū est. præcinēte ac præmoderate cithara gressus. Halyates autē rex terræ Lydiæ: more atq; usū barbarico præditus quum bellū milesiis faceret: ut Herodotus in historiis tradit: concinētes habuit fistulatores & fidicines: atq; fœminas etiam tibicinas in exercitu: atq; procinctu habuit: lasciuiuentium delicias conuiuiorum. Sed enim achæos Homerus pugna indipisci ait: nō fiducularū tibiariūq; cōcētū: uerū cōspiratu tacito nitibūdos *οἱ ἀριστὰν σὶ γῆμ· εμ· ὀσων· ἰομ· τετ· ἀχα· οἱ εὐρυμῶ· μεμᾶσ· τεσ· ἀλε· εμ· ἀλλῆλοῖσι* s. id est. Ast ibāt taciti spirātes robur achiui. Inq; uicem auxiliū cupida sibi mente ferebant. Quid ille uult ardentissimus clamor militum romanorū: quē in cōgressibus præliorū fieri solitū scriptores annalium memorauerūt? Contra ne institutum fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? An tum etiam gradu clamenti: & silentio est opus: quum ad hostem itur in cōspectu longinquo procul distantē? Quum uero prope ad manus uentū est: tum iam e propinquo hostis & impetu propullandus: & clamore terrēdus est. Ecce autē pro tibia laconica tibia quoq; illius concionatoriæ in mentē uenit: quam. C. Graccho cum populo agēte præisse: ac præmōstrasse modulos ferūt. Sed nequaquā sic est. ut a uulgo dicitur canere tibia solitū q̄ pene eū loquentē staret. uariisq; modis tum demulcere animum: actiōemq; eius. tum intendere. Quid enim foret ea re ineptius? si ut planipedi saltāū ita Graccho concionanti numeros & modos. & frequētamenta quædam uaria. tibiā incineret. Sed qui hoc cōpertius memoriæ tradiderūt. stetisse in circūstantibus dicunt occultius. quī fistula breuī: sensim grauiusculū sonū inspiraret. ad deprimendū sedandumq; impetus uocis eius. Refer uescēte nāq; in impulsu. & instinctu extraneo naturalis illa Gracchi uehementia indignisse non (opinor) existimanda est. M. tamen Cicerō fistulato rem istum utriq; rei adhibitū eē a Graccho putat. ut sonis tuā placidis. tum citatis. aut demissam iacentēq; orationē eius erigeret. aut ferocientem læuietēq; cohiberet.

Verba

C. grac
chi fi
stula

Verba ipsius Ciceronis apposui. Itaque idem Gracchus: quod potes audire Catule ex Licinio cliente tuo litterato homine. quem seruū ibi habuit ille ad manū cū eburnea solitus est habere fistula: qui staret post ipsum occulte: quum concionaret: peritū hominē qui inflaret celeriter eum sonū: qui illū aut remissum excitaret: aut a cōtētiōe reuocaret. Morē autē illū ingrediēdi ad tibicinū modulos praeliū institutū esse a Lacedæmoniis Aristoteles in libris problematū scripsit: quo manifestior fieret: exploratioque militū securitas: & alacritas. Nā diffidētia inquit & timori: cum ingressione huiusmodi minime cōuenit. & mœsti ac formidantes ab hac tam intrepida: & tam decorā incedēdi modulatione alieni sunt. Verba pauca Aristotelis super ea re apposui. Διὰ τὴν ἐπιδαυρολεμειὺν ἀελλῶσι. πρὸς αὐλοῦν ἐμβαινωσιν. ἰνα τοὺς δειλοὺς ἀπὸ χηλοῦ ὀψῆς γινώσκωσιν. idest quāobrem ubi cōmissuri praelium sint: ad tibiae modulos congregiātur: ut timidos minus honeste agentes iudicent.

Virgo uestæ quid ætatis: & ex quali familia: & quo ritu: quibusque cerimoniis: ac religionibus: ac cognomine a pontifice maximo capiatur. Et quo statim iure esse incipiatur: simulatque capta est. Quodque: ut Labeo dicit: nec intestato cuique: nec eius intestatae quisque iure hæres est.

Cap. xii.

Vi de uirgine capiēda scripserūt: quoque diligēssime scripsit Labeo Antistius minorē quā annos. vi. maiorē quā annos. x. natā negauerūt capi fas eē. Itē quæ nō sit patrīna: & matrīna. Itē quæ lingua debili: lenis uue auriū diminuta: aliaue qua corporis labe insignita sit. Itē quæ ipsa. aut cuius pater emancipatus sit: etiā si uiuo patre in aui potestate sit. Item cuius parentes alter amboue seruitutem seruiuerunt: aut in negotiis sordidis diuersant. Sed eam cuius soror ad id sacerdotiū lecta sit: excusationē mereri aiūt. Itē cuius pater flamē: aut augur: aut quindecimuir sacris faciundis: aut qui septemuir epulonū: aut salius est. Sponsæ quoque pōtificis: aut tibicinis sacrosæ filiæ uacatio a sacerdotio isto tribui solet. Præterea Capito Atteius scriptū reliquit neque eius legendā filiā: qui domiciliū in Italia non haberet: & excusandam eius: qui liberos tris nō haberet. Virgo autē uestalis simul est capta: & in atrium uestæ deducta & pōtificibus tradita est: eo statim tēpore sine emancipatiōe: ac sine capitis minutiōe. e patris potestate exit. & ius testamenti faciendi adipiscit. De more autē: ritusque capiēda uirginis litteræ quidē antiquiores non extant: nisi quæ capta prima est: a Numa rege esse captam. Sed papiam legem iuenimus: qua cauetur: ut pontificis maximi arbitratu uirgines e populo uiginti legantur. Sortitioque in contione ex eo numero fiat: sed ea sortitio ex lege papia non necessaria nunc uideri solet. Nam si quis honesto loco natus adeat ponti. maxi. atque offerat ad sacerdotium filiā suā: cuius dūtaxat saluis religionum obseruatiōibus: ratio haberi possit gratia populiæ legis per se ratū sit. Capi autē uirgo propterea dici uidetur: quia pōtificis maximi manu prehēsa: ab eo parēte: in cuius potestate est: ueluti libello capta abducitur. In libro primo fabii pictoris. quæ uerba ponti. maxi. dicere oporteat: quū uirginē capit: scriptum est. Ea uerba hæc sunt. Sacerdotē uestalē: quæ sacra faciat: quæ iussi: & sacerdotē uestalē facere pro populo. quæ tibi? uti: quæ optima lege fiat: ita te amata capio. Plerique autē capi uirginē solā debere putant. Sed flamines quoque diales: itē pōntifices & augures capi dicebant. L. Sylla rex gestasque lib. ii. ita scripsit. P. Cornelius: cui primū cognomē syllæ impositū est: flamē dialis

LIBER

captus. M. Cato de lusitanis: quum Ser. Galbā accusauit eum dicit ius pontificū dice re noluisse. Ego me nūc uolo ius pontificū optime scire. Iam ne ea causa pōtifex capi at: Si uolo auguriū optime tenere: ecquis ob eam rem augurē capiat: Præterea etiam in cōmentariis Labeōis: quæ ad. xii. tabulas cōposuit: ita scriptū est. Virgo Vestalis neq; hæres est cuiq; intestato: neq; intestatæ quisq; sed bona eius in publicum redigi aiunt. Id quo iure fiat quæritur. Amata intercapiendū a ponti. maxi. appellatur: quoniam quæ prima capta est. hoc fuisse nomine tradita est.

Quæsitum in philosophia est: quidnam foret in recepto mandato rectius id ne omnino facere. quod mandatum est. an nōnunq; etiā contra si id speres ei: qui manda uit utilius fore: Superq; ea quæstione expositæ diuersæ sententiæ. Cap. xiii.

Noſficiis capiēdis: censendis iudicādisq; quæ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ: id est expediētia & cōueniētia philosophi appellāt: quæri solet: an negotio tibi dato: & qcqd omnino faceres: definito. contra quid facere debeas: si eo facto uideri possit res euētura p̄sp̄erius. exq; utilitate eius: qui id tibi negotiū mādaui. Anceps quæstio: & in utrāq; partē a prudētibus uiris arbitrata est. Sunt enim nō pauci qui sententiam suā una in parte defixerūt. & re semel statuta: deliberataq; ab eo: cuius negotiū id pō tificūq; esset: nequaq; putauerūt cōtra dictū eius faciendū: etiā si repentinus aliquis ca sus rē cōmodius agi posse polliceret. Ne si spes fefellisset. culpa ipatiētia: & p̄cna in deprecabilis subeunda esset. Si res forte melius uertisset: diis quidē gratiā habendam Sed exēplum tamē intromissum uideret: quo bene consulta cōtilia religiōe mandati soluta corrūperentur. Alii existimauerūt incōmoda prius: quæ metuēda essent: si res gesta aliter foret: q̄ imperatū est: cum emolumēto spei p̄sitāda eē. Et si ea leuiora mi noraq; at utilitas cōtra grauior & amplior: spe quantū potest firma ostenderet: tum posse aduersum mandata fieri censuerūt: ne oblata diuinitus rei bene gerendæ occa sio amitteret. Neq; timendū exēplum nō parendi crediderūt: si rationes huiuscemo di dūtaxat nō adessent. Cum primis aut respiciendū putauerūt ingeniū naturāq; illi us cui ea res præceptūq; esset ne ferox. durus: indomitus inexorabilisq; sic: qualia fue rint posthumana imperia: & manliana. Nā si tali præceptoris ratio reddēda sit: nihil fa ciendum esse monuerunt aliter: q̄ præceptū est. Instructius deliberatiusq; fore arbi tramur theorematiū hoc de mādati huiuscemodi assequendis. si exēplum quoq; .P. cras sus & plerisq; aliis historiæ romanæ scriptoribus traditur quinq; habuisse rex bonarū ma xima & præcipua: q; esset dignissimus: q; nobilissimus: q; eloquentissimus: q; iuricon sultissimus: q; ponti. maxi. Is quū in cōsulatu obtineret asiā provinciā: & circūsedere oppugnareq; leucas oppidum pararet. opusq; esset firma ac p̄cra trabe: quæ arietē faceret: quo muros eius oppidi quateret: scripsit ad magistrum ἀρχητεκτονα molis atheniensium. sociorū amicorūq; po. ro. ut ex malis duobus: quos apud eos uidisset: uter maior esset: eū mittendū curaret. Tū magister ἀρχητεκτονα cōperto: quāobrē malum desideraret: nō uti iussus erāt: maiore. sed quē esse magis idoneum. aptiorem que faciēdo arietī: facilioremq; portatu existimabat: minorem misit. Crassus eum uo cari iussit. & quum interrogasset: cur non quem iusserat nōsisset causis rationibus quas dictitabat sp̄retis uestimēta detrahi imperauit: uirgīsq; multis cecidit. Corrupti atq;

.P. cras
sus

p. crassus quinq; bonarū
maximā habuisse factur

.P. Crassi Mutiani clari: ac inclyti uiri apposuerimus. Is Crassus a Sēpronio Aselliōe & plerisq; aliis historiæ romanæ scriptoribus traditur quinq; habuisse rex bonarū ma xima & præcipua: q; esset dignissimus: q; nobilissimus: q; eloquentissimus: q; iuricon sultissimus: q; ponti. maxi. Is quū in cōsulatu obtineret asiā provinciā: & circūsedere oppugnareq; leucas oppidum pararet. opusq; esset firma ac p̄cra trabe: quæ arietē faceret: quo muros eius oppidi quateret: scripsit ad magistrum ἀρχητεκτονα molis atheniensium. sociorū amicorūq; po. ro. ut ex malis duobus: quos apud eos uidisset: uter maior esset: eū mittendū curaret. Tū magister ἀρχητεκτονα cōperto: quāobrē malum desideraret: nō uti iussus erāt: maiore. sed quē esse magis idoneum. aptiorem que faciēdo arietī: facilioremq; portatu existimabat: minorem misit. Crassus eum uo cari iussit. & quum interrogasset: cur non quem iusserat nōsisset causis rationibus quas dictitabat sp̄retis uestimēta detrahi imperauit: uirgīsq; multis cecidit. Corrupti atq;

atq; dissolui officium omne imperantis ratus: si quis ad id quod facere iussus est: non obsequio debito: sed consilio non desiderato respondeat.

Quid dixerit feceritq; C. Fabritius magna uir gloria: magnisq; rebus gestis: sed familia pecuniaq; inops: quum ei samnites tanq; indigenti graue aurum donarent: plenumq; odii. Cap. xiiii.

Vilius Iginus in libro de uita: rebusq; illustrium uirorum sexto. legatos dicit a samnitibus ad C. Fabritium imperatorem po. ro. uenisse: & memoratis multis: magnisq; rebus: quae bene & beniuole post redditam pacem samnitibus fecisset: obtulisse dono grandem pecuniam: orasseq; uti acciperet: uetereturq;. Atq; id facere samnites dixisse: q; uiderent multa ad splendorem domus atq; uictus defieri: neq; pro magnitudie dignitateq; lautum paratumq; esse. Tum fabritium planas manus ab auribus ad oculos: & infra deinceps ad nares: & ad os: & ad gulam: atq; inde porro ad uentrem imum deduxisse: & legatis ita respondisse: dum illi omnibus membris: quae attigisset: obstitere: atq; imperare posset: nunq; quicquam de futurum. Propterea pecuniam: quae sibi nihil esset usus: ab iis quibus eam sciret usui esse: non accipere.

Quod importunum uerbum sit futilis: inanisq; loquacitas: & quae multis in locis a principibus utriusq; linguae uiris detestatione iusta culpata sit. Cap. xv.

Vi sunt leues: & futiles: & importuni locutores: quiq; nullo rege potere innoxii uerbis humidis: & lapstantibus defluunt. eorum oratione bene existimatum est in ore nasci: non in pectore. Lingua autem debere aut non esse libera: nec uagari: sed uinclis de pectore imo ac de corde aptis moueri: & quasi gubernari. Sic enim uideas quosdam scaterere uerbis: sine ullo iudicii negocio cum securitate multa & profunda: ut loquentes plerumq; uideant: loqui sese nescire. Vlyxem contra Homerus uirum sapienti facundia praeditum: uocem mittere ait non ex ore: sed ex pectore. Quo scilicet non ad sonum magis habitumq; uocis. quam ex sententiae penitus conceptae altitudine pertineret. Petulantiaq; uerborum coercenda uallum esse oppositum dentium: luculente dixit: ut loquendi temeritas: non cordis tantum custodia: atq; uigilia cohibeatur: sed ex quibusdam quasi excubiis in ore positae sepiatur. Homericam de quibus supra dixi: haec sunt.

αλλοτε Δηωα τε μεγαλη κρη οτιε: τε κρη εν οις ποιοι σε εως φυ μερκος ολ οπρω. id est
Ait ubi iam magnam fundebat pectore uocem.
Dentis claustra tui uox qualis nata reliquit.

M. Tullii quoque uerba posui: quibus stultam & inanem dicendi copiam grauius & uere detestatus est. Dummodo inquit hoc constet: neque infantiam eius: qui rem non norit: sed eam explicare dicendo non queat: neque inscientiam illius: cui res non suppetat: uerba non desint: esse laudandam.

Quorum si alter sit optatum: malim eadem idem fertam prudentiam: quam stultam loquacitatem. Item in libro de oratore primo uerba haec posuit. Quod uide n. est tam furiosum: quam uerborum uel optimorum: atq; ornatissimorum sonitus inanis: nulla subiecta sententia: nec scia. Cum primus autem M. Cato atrocissimus huiusmodi uerbum in sectator est. namque in oratione quae inscripta est. Si Caelius tri. ple. appellasset. Nunquam inquit tacet: quem morbus tenet loquendi: tanquam ueternum uiuendi: atq; dormiendi. Quod si non conueniant: tamen conuocari iubet. Ita est cupidus orationis ut conducat: qui auscultet. Itaque auditis non auscultatis tanquam pharmacopolam. Nam

Nunquam inquit tacet quem morbus tenet loquendi tanquam ueternum uiuendi

eius uerba audiunt: uerū ei se nemo cōmittat: si æger est. Idem Cato in eadē oratione eidem. M. Celio uilitatē obprobrans: non loquēdi tantū: uerū etiā tacendī. Fruſto inquit panis conducī poteſt: uel uti taceat: uel uti loquatur. Neq; non merito Homeruſ unum ex omnibus Terſitā ἀμετρος ἦ καὶ ἀκρι τοῦ λόγου: idest loquentē ſine iudicio & modo appellabat: uerba illius multa & ἀκοσμά: idest incompta. ſtrepētū ſine modo graculorū ſimilia eſſe dicit. Quid enim eſt aliud ἀμετρος ἦ κολῶα: idest ſupra modū loquitans cōturbabat. Eupolidis quoq; uerſus de id genus hominibus cōſignatiſſime factus ē. λαλῆν ἄριστος: ἀδύνατον αὐτὸς λεγῆν: idest blatterare optimus dicere ineptiſſimus. Quod Saluſtius noſter imitari uolens loquax inquit magis: q̄ facundus. Quapropter Heſioduſ poetarū prudentiſſimus linguam non uulgandam ſed recondendam eſſe dicit: perinde ut theſaurum. Eiuſq; eſſe in promendo gratiam plurimam: ſi modēſta: & parca: & modulata ſit.

Ἐπιδοῦναι τὸν ἰσχυρῶτα ἐν ἀνορθωτοῖσιν ἄριστος
Φιλῶλης πλεῖσθηλεχάρης κατὰ μέτρον ἰουσης
Optimus est homini linguæ theſaurus & ingens
Gratia: quæ parcis meſurat ſingula uerbis.

Epicarmiū quoq; illud non iſcite ſe hēt. οὐ λεγῆν δένος. ἀλλὰ σιγῆν ἀδύνατος idest non idoneus ad dicendum: ſed ad tacendum impos. Ex quo profecto ſumptum eſt qui quum loqui non poſſet: tacere nō poterat. Phauſinū ego audiū dicere uerſus iſtoſ Euripidiſ: ἀχαλινῶν ῥομῶτων. ἀροῦντε ἀφροσύνας τοῦ τελοῦς θυρυχία idest effrenioris: & ex legiſ dementiæ extremum iſcēlicitas occupat. Non de iis tantū factos accipi debere: qui iſtia: aut illicita dicerent: ſed uel maxime de hominibus quoq; poſſe dici ſtulta & immodica blatterantibus. quorum lingua tam prodiga: iū freniſq; ſit: ut fluat ſemper & eſtuet colluuiōne uerborū teterrima. Quod genus homines a græciſ ſignificatiſſimo uocabulo λυγροῦς: idest linguaces appellatos. Valeriuſ Probū grāmaticū illuſtrē: ex familiari eiuſ docto uirō cōperi Saluſtianiū illud Satis loquentiæ: ſapientiæ parum: breui ante q̄ uita decederet: ſic legere cœpiſſe: & ſic a Saluſtio relictū affirmariſſe. Satis loquentiæ: ſapientiæ parū. Quod loquentia noua tori uerborū Saluſtio maxime cōgrueret. Eloquentia cum iſſipientiā minime cōueniret Huiuſcemodi aut loquacitatē: uerborūq; turbā magnitudiē inani uafſtā facetiſſimus poeta Ariſtophanes in ſignibus uocabuliſ denotauit i hiſ uerſibus. ἀνορθωτῶν ἀγριῶτων ἀνὰ δόξον ἔσθον ἔχοντα ἀχαλινῶν. ἀκοσμάτεſ. πτωλῶτων ῥομῶα περὶ λαλήτον. κομῶφακε λορῶμοῖα. i. h. c. minē agreſti ferocia: ore temerario: effrenato: prodigo: petulante loquacem: futilem: & fuſum per uerborum cōgeriem: ac faſtū. Neq; minus inſigniter ueteres quoq; noſtri: hoc genus homines in uerba prouectos locuti leiōſ: & blatteroneſ: & linguaceſ dixerunt.

Satis loquentiæ sapientie paræ

Mille hominum occidit

Quod uerba iſta c quadrigariū: ex anali tertio ibi: Mille hominū occidit: nō licentia neq; de poetarū figura: ſed rōne certa: & pba grāmaticæ diſcipliæ dicta ſūt. Cap. xyi. Vadrigariuſ in. iiii. analiū ita ſcripſit: Ibi occidit mille hominū: occidit iqt; non occiduntur. Item Luciliuſ in. iiii. ſatyrarum. Ad portum mille a porta ē: exinde ſalernum. mille inquit eſt: non mille ſunt. Vero in. xvi. rerū humanarum. Ad romuli initiū plus mille & cētum annoꝝ eſt. Cato in primo originum. Inde eſt

Inde est ferme mille passus. M. Cicero i. vi. in Antonium. Ita ne ianus medius in .L. Antonii clietela est: quis unquam in illo iano inuentus est: qui .L. Antonio mille nummum ferret expensum. In his atque multis aliis mille numero singulari dictum est. Neque hoc (ut quidam putant) uetustati concessum est: aut per figurarum concinnitatem admissum est: sed sic uidetur ratio poscere. mille enim non pro eo ponitur: quod graece χίλιοι dicitur. Sed quod χίλιες: & sicuti una χίλιες: & duae χίλιαδες: ita unum mille: & duo millia certa atque directa ratione dicitur. Quia obrem id quoque recte & probabiliter dici solitum: mille denarium in arca est. & mille equitum in exercitu est. Lucilius autem praeterquam superius posui: alio quoque in loco id manifestius demonstrat. Nam in libro. xv. ita dicit.

Hunc mille passum qui uicerit: atque duobus.

Campanus sonipes succussor nullus sequetur.

Maiore in spatio ac diuersus iubebitur ire.

Item alio libro. viii. Mille die nummum potest uno quaerere centum. Mille passum dixit pro mille passibus. & uno mille nummum pro unis mille nummis. aperteque ostendit: mille & uocabulum esse: & singulari numero dici. Eiusque pluralium esse millia. & casum etiam capere ablatiuum neque ceteros casus requiri oportere. quum sint alia pleraque uocabula quae in singulos tantum casus: quaedam etiam quae in nullum inclinent. quapropter nihil iam dubium est: quin. M. C. in oratione de quam inscripsit pro Milone: ita scriptum reliquerit. Ante fundum Clodii quo in fundo: propter insanas illas substructiones: facile mille hominum uocabatur ualentium: non uersabantur: quod in libris minus accuratis scriptum est. Alia enim ratione mille hominum: alia mille homines dicendum est.

Quanta cum animi aequitate tolerauerit Socrates uxoris ingenium intractabile atque inibi quid. M. Varro in quadam satyra: de officio mariti scripserit. Cap. xvii.

Anthippe socratis philosophi uxor morosa admodum fuisse fertur: & iurgiosa. xanthippe

x Irarumque & molestiarum muliebrium: per diem perque noctem scatebat. Has pe

eius interperies in maritum Alcibiades demiratus: interrogauit Socratem: quae

nam ratio esset: cur mulierem tam acerbam domo non exigeret. Quoniam inquit Socrates: quum illam domi talem perpetior: insuesco & exerceor: ut ceterorum quoque foris petulantiam & iniuriam facilius feram. Secundum hanc sententiam quoque Varro in satyra menippea: quam de officio mariti scripsit. Vitium inquit uxoris aut tollendum: aut ferendum est. Qui tollit uitium uxorem comodiorum praestat: qui fert sese meliorem facit. Haec uerba Varronis tollere: & ferre lepide quidem composita sunt. Sed tollere apparet dictum pro corrigere. Id etiam apparet: eiusmodi uitium uxoris si corrigi non possit ferendum esse: Varronem censuisse. quae ferri scilicet a uiro honeste possunt. Vitia enim flagitiis leuiora sunt.

Quod. M. Varro in libro de ratione uocabulorum primo. L. Laelium magistrum suum επιτιμολογίας nonnullos uerborum falsa dixisse reprehendit: quoque idem Varro in eodem libro furis τυδολογίας falsam dicit. Cap. xviii.

i N primo de ratione uocabulorum libro. M. Varro doctissimum tunc ciuitatis hominem. L. Laelium errasse ostendit: quod uocabulum graecum uetus traductum in linguam romanam pro meraco: & qualia se primitus latine fictum esset: resoluit in uoces latinas: ratione etymologica falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus.

In quō Lælius noster litteris ornatissimus memoria nostra errauit aliquotiens. Nā ali
 quot uerborū antiquorū græcorū: p̄inde atq; essent propria nostra reddidit causas fal
 Lepus las. Non enim leporē dicimus (ut ait) qd̄ est leuipes. Sed qd̄ est uocabulū antiquum
 grecū. Multa enim uetera illoꝝ ignorant qd̄ pro iis aliis nunc uocabulis utunt̄. & il
 loꝝ eē pleriq; ignorēt græcū: qd̄ nūc nomināt: λλην. Puteū eē quod nocāt οφ:αρ
 ieporē: qd̄ λαγυον dicunt. In quo nō mō Lelii ingeniū nō rephendo: sed industriam
 laudo. Successum. n. fortuna experientiam laus seq̄tur. Hæc Varro in primo lib. scri
 p̄sit. de ratione uocabuloꝝ scitissime: de usu utriusq; linguæ peritissime: de ipso Lælio
 Fur clementissime. Sed i posteriore eiusdem libri parte dixit. Furē ex eo dictum q̄ ueteres
 romani: furuum atrum appellauerint. & fures p̄ noctē. quæ atra sit. facilius furent̄.
 Nōne sic uī Varro de fure dixisse. tanq̄ Lælius de lepore? Nā quod a græcis nūc κλε
 ωτης. idest fur dī. antiquiore græca lingua φωρ est dictum. Hinc p̄affinitatem litte
 rarum. quæ φωρ græce est latine fur. Sed ea res fugerit ne tunc Varronis memoriā.
 an contra aptius. & coherentius putarit. furem a furuo. idest nigro appellari. in hac re
 de uiro tam excellentis doctrinæ non meum iudicium est.

Historia super libris sibyllinis. ac de Tarquinio superbo rege. Cap. xix.

libri si
 byllini

de tarquinio rege superbo

N antiquis annalibus memoria super libris sibyllinis hæc prodita est. Anus
 hospita: atq; incognita ad Tarquinium supbū regē adiit: nouē libros ferēs
 quos esse dicebat diuina oracula. eos uelle dixit uenundare. Tarquinius p̄ciū
 percūtatus est. Mulier nimiū atq; imensum poposcit. Rex quasi anus atate deliraret
 risit. Tū illa foculū corā eo: cū igni apposuit. tris libros ex nouē deurit: & ecqd̄ reli
 quos sex eodē p̄cio emere uellet: regē interrogauit. Sed enim Tarquinius id multo risit
 magis. dixitq; anū iā p̄culdubio delirare. Mulier ibidē statim tris libros alios exussit
 Atq; idpsum denuo placide rogauit: tris reliquos eodem illo p̄cio emat. Tarquinius
 ore iam leno: atq; attētiore animo fit. eam constantiā confidentiāq; nō in super haben
 dam intelligit: & libros tris reliquos mercat̄ nihilo minore p̄cio: q̄ quod erat p̄tūtū
 pro omnibus. Sed eam mulierē tunc a Tarquinio digressam: postea nusq; loci uisam
 constitit. Libri tres in sacriū cōditū sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculū quin
 decim uiri adunt: quum dii imortales publicæ consulendi sunt.

Quid geometræ dicāt græci: quibusq; oīa ista latinis uocabulis appellent̄. Cap. xx.

Igura: quæ τυχμητα geometræ appellant: genera sunt duo: planū & soli
 dum. hæc ipsi uocāt επιω:δον αισ:ρεον. Planū ē qd̄ in duas partis solum li
 neas habet: qua latū ē: & qua longū. qualia sunt triquetra: & quadrata: quæ
 in area fiunt sine altitudine. Solidū ē: quādo nō lōgitudines modo: & latitudines pla
 nas numeri linearū efficiunt: sed etiā extollūt altitudines. quales sunt ferme mete triā
 guli quas pyramidas appellāt: uel qualia sunt quadrata undiq; quæ κυβους illi: nos
 quadrāta dicimus κυβους enim est figura ex omni latere quadrata: quales sūt inqt
 .M. Varro tessera: quibus in alueolo ludit̄: ex quo ipse appellata κυβοι. In numeris
 etiā similiter κυβοσ dicitur: quum omne latus eiusdē numeri æqualiter in sese sol
 uitur. sicuti fit: quū ter terna ducunt̄. Atq; idem ipse numerus triplicatur. huius nu
 meri cubum Pythagoras uim habere lunaris circuli dixit: q̄ & luna orbem suum lu
 stret septem & uiginti diebus: qui a numeris ternio: qui græce dicit̄ Τρις tātundem
 efficiat

efficiat in cubo. Linea autem a nostris dicitur: quā ὕραμμαν græci uocant. Eā. M. linea Varro ita definit: Linea est inquit longitudo quædam sine latitudine & altitudine. εὐ κλειδασ autem breuius præter missa altitudine ὕραμμαν est inquit μνηδὸς αὐλα τεισ: idest longitudo illatabilis: quod exprimere uno latine uerbo non queas: nisi audeas dicere illatabilis:

Quod Iulius Higinus affirmatissime contendit legisse se librum. P. Virgiliū do-
mesticum: in quo scriptum esset. Et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror:
non quod uulgus legeret sensu torquebit amaro. Cap. xxi.

Erfus istos ex georgicis uirgiliū pleriq; omnes sic legunt.

u At sapor indicium faciet manifestus: & ora.

Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus autem non hercle ignobilis grammaticus in commentariis: quæ in uirgiliū amaror
um fecit confirmat: & perseverat: non hoc a uirgilio relictum. Sed quod ipse inuene-
rit in libro qui fuerat ex domo: atq; familia uirgiliū. Et ora Tristia tentantum sensu tor-
quebit amaror. Neq; id soli Higinus. sed doctis quibusdam etiam uiris complacitum
quoniam uidetur absurde dici. Sapor sensu amaro torquet: quum ipse inquit sa-
por sensus sit: non alium in semetipso sensum habeat: ac peride sit quasi dicatur: sen-
sus sensu amaro torquet. Sed enim cum Phauorino Higinus commentariū legissem
atq; ei statim displicita esset ipsolentia & in suauitas amarioris. Iouem lapideum inq; d
quod sanctissimum iusiurandum est habitum: paratus sum ego iurare: uirgiliū hoc
nunq; scripsisse. Sed Higinus ego dicere uerum arbitror. Non enim primus finxit
hoc uerbum uirgilius insolenter: sed in carminibus Lucretii inuentum: non est asper-
natus auctoritate poetæ ingenio & facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretii
hæc sunt.

Deniq; in os falsi uenit humor sape saporis:

Quum mara uersamur propter: dilutaq; contra.

Quum tuimur misceri absynthia tangit amaror:

Non uerba autem sola: sed uersus prope totos: & locos quoq; Lucretii plurimos se-
ctatum esse Virgiliū uidemus.

An qui causas defendit: recte latine q; dicat superesse id quod defendit: & superes-
se proprie quid lit. Capi. xxii.

Roborauit inueterauitq; falsa & aliena uerbi significatio: qd dicitur: hic il-
li superest quū dicendū est. Aduocatū esse quæ cui piā: causamq; eius defen-
dere. Atq; id dicit: nō ī cōpitis tantum neq; in plæbe uulgaria sed in foro: in
comitio: apud tribunalia. Qui integre autē locuti sunt: magnā partē superesse ita di-
xerunt: ut eo uerbo significarēt superfluere: & superuacare atq; esse supra necessariū. Adesse
modū. Itaq; M. Varro in satyra quæ inscripta est: Nescis quid uesper ueat: superfu-
isse dicit ī modice & in tempestiue fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt. Inconuiuio legi
nec oia debent: & ea potissimū quæ simul sint ὑπερβολῆ. i. uitæ icōmoda: & delectet
potius: ut id quoq; nō uideat superfuisse. memini ego prætoris docti hominis tribu-
nali me fortasse assistere: atq; ibi aduocatū non incelebrem sit postulare: ut quā cau-
sam diceret: remq; quæ agebat nō attingeret. Tūc prætorē ei quia res erat: dixisse ad
d

uocatū eū non habere: & quū is qui uerba faciebat reclamasset: ego illi uir clarissime
 super sum: Respondisset prætorem festiuiter: Tu plane superes: non ades. M. autem
 Cicero i libro q̄ i scriptus ē de iure ciuili i artem redigēdo uerba hæc posuit. Nec uero
 scia iuris maioribus suis. Q. Melius Tubero defuit: doctrina etiā superfuit. In quō
 loco superfuit significare uir supra fuit: & præstitit superauitque maiores suos doctrina
 sua superfluenti tum & nimis abūdanti. Disciplinas enī Tubero stoicas & dialecti-
 cas percalluerat. In libro quoq; de repu. secūdo: idipsum uerbū Cicerōis nō temere
 trāseundū. Verba ex eo libro hæc sunt. Nō grauaret Læli: nisi & hos uelle putare: &
 ipse cupere te quoq; aliq̄ partē huius nostri sermonis attingere præsertim cū heri ipse
 dixeris te nobis nō ēt sepe futurū: uerum id quidē fieri nō pōt: ne desis omnes te rōga-
 mus. Exquisite igitur & cōpente Iulius paulus dicebat: homo in nostra memoria do-
ctissimus superesse nō simplici rōne dici tam latine q̄ græce. Græcos. n. ὑπερῖναι. i.
 uiuere: adesse: uicisse: tā i utraq; parte ponere: uel quod superuacaneū eēt: ac nō ne-
 cessariū: uel qd̄ abundans nimis & affluens & exuperās. Sic quoq; nostros ueteres su-
 peresse alias dixisse: p̄ supfluenti & superuacuo: nec admodū necessario: ita ut supra
 posuimus Varronē dicere. Alias ita ut Cicero dixit: p̄ eo: quod copia qd̄ & faculta-
 te cæteris anteiret: tū supra modū: & largius plixiusq; flueret: q̄ eēt satis. Qui dicit er-
 go se superesse ei: quē defendit nihil istoz; uult dicere: sed nescio qd̄ aliud idictū in sci-
 tumq; dicit. Ac ne Virgiliū quidē poterit auctoritate uti: qui in georgicis ita scripsit.
 Primus ego in patriam mecum modo uita super sit.

Hoc. n. i loco Virgilius ἠκρότερον. i. minus pprie uerbo usus uir: quod super sit di-
 xit p̄ lōginquiū diutiūsq; adlit. illud cōtra eiusdē Virgiliū est aliquanto probabilius.

Florentisq; secant herbas fluuiosq; ministrant.

Farrasq; ne blando nequeant superesse labori.

Significat enī supra laborem eē: neq; opprimi a labore. An autē superesse dixerit u e-
 teres p̄ restare & pficiēdæ rei deesse quærebamus. Nā Salustius in significatione ista
 non superesse: sed superare dicit. Verba eius in iugurtha. Is plerūq; a rege exercitum
 ductare: & omnis res exequi solitus erat: quæ iugurthæ fesso. aut maioribus astricto
 superauerant. Sed inuenimus in. iiii. Enni annalium in hoc uersu.

Inde sibi memorat unū superesse laborē. Idest reliquū esse & restare. Quod quia idest
 diuise pronūciandū ē: ut nō unā ps oratiōis eē uideat; sed duæ. Cicero at̄ in. ii. antoni-
 anaz; qd̄ ē reliquū nō superesse: sed restare dicit. Præter hæc superesse inuenimus dictum
 p̄ supstitē eē. Ita enī scriptū ē i libro epistolaz; M. Ciceronis ad. L. Plancū: & in epi-
 stola. M. asinii Pollionis ad Ciceronē uerbis his. Nā neq; deesse reip. uolo: neq; sup-
 esse. Per quod significat; si respu. emoriat; & peat. nolle se uiuere. In Plauti at̄ asinaria
 manifestius idipsum scriptū ē i his uerbis: q̄ sunt eius comœdiæ priā. Sicut tuum tuis
 unicū gnatū tuæ superesse uitæ hospite & supstitē. Cauēda igit̄ ē nō improprietas sola
 uerbi: sed etiā prauitas ois: si quis se nūc senior aduocatus adolescētī superesse dicat.

Quis fuerit Papyrius prætextatus: quæ uis istius causa cognomētī sit historiamq;
 ista omnis super eodem Papyrio cognitu iocunda: Cap. xxiii.

Papyri
 us h Istoria de Papyrio prætextato dicta: scripta est a. M. Catone in oratione qua
 usus ē ad milites cōtra Galbā: cū multa qd̄ uenustate atq; luce: ac mūdicia
 uerborum

uerborum. Ea Catonis uerba: huic prorsus commentario indidissim: si libri copia fuisset id temporis quum hæc dictaui. Quod si nõ uirtutes dignitatesq; uerborum; sed rem ipsam scire quæris: res ferme ad hunc modum est. Mos antea senatoribus romæ fuit: in curia cum prætectatis filiis intrõire. Tunc quidem in senatu res maior quapiã consultata: eoq; in diem posterum prolata est. Placuitq; ut eam rem super quam tractauissent: nequis enunciatet: priusq; decreta esset. Mater papyrii pueri: qui cum patre suo in curia fuerat: percontata est filium: quidnam in senatu patres egissent. Puer respondit tacendum esse neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior secretum rei: & silentium pueri: animum eius ad inquirendum euerberat. Quærit igitur compressius uolentiusq;. Tum puer matre urgente lepidi: atq; festiui mendacii consilium capit: actum in senatu dicit: utrũ uideretur utilius: exq; repu. esse: unus ne ut duas uxores haberet: an ut una apud duos nupta esset. Hoc illa ut audiuit: animus compauescit. domo trepidans egreditur: ad cæteras matronas peruenit. Ad senatum postridie matrum familias cæterua lachrymantes: atq; obsecrantes orant: una potius ut duobus nupta fieret: q̃ ut uni dux. Senatores ingredienti in curiam: quæ illa mulierum interperies: & qd sibi postulatio illa uellet mirabantur. Puer Papyrius in mediũ curiæ progressus: qd mater audire institisset: qd ipse matri dixisset: re sicuti fuerat denarrat. Senatus fidẽ atq; ingeniũ pueri exosculat. Consultũ facit: uti posthac pueri cũ parentibus in curiã ne introcant: nisi ille unus Papyrius. Atq; puero postea cognomentũ honoris gratiã inditũ Prætectatus ob tacẽdi loquẽdĩq; in ætate prætextata prudentiam. Prætex.

*Huius papyrii mentio
nem quinq; locis prætextata
orbibus: lib. 1. ca. 17.*

Tria epigrammata triũ ueterum poetarum: Neuii: Plauti: Pacuuii: quæ facta ab ipso Prætectatus
Cap. xxiiii.

Rium poetarum illustriũ epigrammata Cn. Neuii: Plauti. M. Pacuuii: quæ ipsi Neuii fecerunt & incidẽda suo sepulchro reliquerunt: notabilitas eorũ gratia: ac uenu epigrammatis: scribenda in his cõmentariis eẽ duxi. Epigramma neuii plenũ supbiæ cãmpana: qd testimoniũ esse iustum potuisset: nisi ab ipso dictum esset.

Immortales mortales si foret fas flere:
Flerent diuæ camenæ Neuium poetam.
Itaq; postq̃ est orchio traditus thesauro:
Obliti sunt Romæ lingua latina loquier.

Epigramma Plauti: quod dubitasset mus: an plauti foret: nisi a. M. Varrone positũ Plauti
Epigramma

Postq̃ est morte captus plautus
Comœdia luget: scæua est deserta.
Deinde risus: ludus: iocusq; & numeri.
Innumeri simul omnes collachrymarunt.

Epigramma Pacuuii uerecũdissimũ: & purissimũ. dignũq; eius elegatissima grauitate Pacuuii
Epigramma

Adolescens tametsi properas. hoc te farum rogat.
Ut se aspicias. deinde quod scriptum est legas.
Hic sunt poeta Pacuuii marci sita ossa.
Hoc uolebam nescius ne esses. uale.

Quis uerbis. M. Varro inducias definierit: quæ situmq; inibi curiosius: quænam ratio sit uocabuli induciarum: Cap. xxv.

d Vobis modis. M. Varro in libro humanarum: qui est de bello & pace: induciæ quid sint definit: Induciæ inquit sunt pax castrensis paucorum dierum. **inducie** Item alio in loco. Induciæ inquit sunt belli feriæ. Sed lepide magis atq; iocunda breuitatis: utraq; definitio: q̄ plena aut proba esse uidetur. Nam neq; pax est induciæ: bellum enim manet pugna cessat. Neq; in solis castris: neq; paucorum tantum dierum induciæ sunt. Quid enim dicemus si induciis in mēsiū aliquod factis: castris concedatur: nonne tum quoq; induciæ sunt? Aut rursus quid esse id dicemus: quod in primo annalium quadrigari scriptum est. C. Pontium samnitum a dictatore Romæ sex horrarum inducias postulasse: si induciæ paucorum tantum dierum appellandæ sunt. Belli autem serias festiue magis dixit: q̄ aperte atq; definire. Græci autem significantius consignantiusq; cessationem istam pugnae pacticiam $\epsilon\kappa\epsilon\chi\epsilon\iota\pi\iota\alpha\mu$. i. amanib; temperationem dixerunt exempta una littera sonitus uastioris: & lubiuncta lenioris. Nam quod eo tempore non pugnetur: & manus cohibeantur. $\epsilon\kappa\epsilon\chi\epsilon\iota\pi\iota\alpha\mu$. i. inducias ab abstinentis manibus appellarunt. Sed profecto non id fuit uarroni negotium: ut inducias superstitiose definiret: & legibus rationibusq; omnibus definitionū inserueret. Satis enim uisum est: eiusmodi facere demonstrationem: Quod genus græci $\tau\upsilon\tau\delta\upsilon\sigma$. i. forma magis & $\upsilon\omega\delta\gamma\rho\alpha\phi\alpha\sigma$. i. descriptiones: q̄ $\delta\pi\sigma\mu\omicron\upsilon\sigma$. i. definitiones uocant. Induciarum autem uocabulum. qua sit ratione factum: iam diu est q̄ querimus. Sed ex multis quæ iam audiuius uel legimus probabilius: id quod dicam uidetur. Inducias sic dictas arbitramur: quasi tu dicas induci ansam. Pactum induciarum eius modi est: ut in diem certum non pugnetur: nihilq; incommodi detur: sed ex eo die postea uti iam omnia belli iure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus: pactum fit ut ante eum diem ne pugnetur: atq; is dies ubi uenit: inde uti iam pugnetur. Idcirco ex huius quibus dixi: nocibus quasi per quemdam coitum & copulam: nomē induciar; con nexum est. Aurelius autem Opilius primo libro: quos musam inscripsit. Induciæ inquit dicuntur: quum hostes inter sese utrinq; ultro citroq; alteri ad alteros impune: & sine pugna meunt. Inde ab eo inqt nomen esse factum uidetur: quasi initus atq; introitus. Hoc ab Aurelio scriptū propterea nō præterii: ne cui hæc noctiū æmulo: eo tantū nomine elegantius id uideretur: tanq̄ id nos originem uerbi requirentes fugisset.

Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit percontanti: an sapiens irascetur. Cap. xxvi.

i Interrogauit in diatriba Taur; an sapiens irascetur? Dabat. n. saepe post quotidianas lectiones: q̄rendi: qd quis uellet potestatem. Is cū grauius: & copiose de morbo: affectu ue iræ disseruisset: quæ & i ueter; libris: & in ipsius comē tariis exposita sunt: conuertitur ad me q̄ interrogauerā: Et hæc ego inqt sup irascendo sentio. Sed qd & Plutarchus n̄ uir doctissimus: & prudētissimus senserit nō ab re est ut id quoq; audias Plutarchus inquit seruo suo nequā homini & cōtumaci: sed libris disputationibusq; philosophiæ aures imbucas habēti tunicā detrahi. ob nescio quod delictum: cædiq; eum loro iussit: cœperat uerberari: obloquebatur: non meruisse: ut uapulet: nihil mali: nihil sceleris admisisse. Postremo uociferari iteruapulādū incipit. queq;

neq; iam q̄rimonias aut gemitus eiulatusq; facere: sed uerba seria & obiurgatoria. Nō ita esse Plutarchū: ut diceret philosophū irasci turpe esse: saepe cū de malo iræ deferta uis: libꝛe quoq; περι ἀοργησιασ̄. i. de nō irascēdo uel irascibilitate pulcherrimū cōscripsisse. Is oībus: quæ in eo libro scripta sunt: nequaq; cōuenire: q; puolutus: effusus: q; in iram plurimis se plagis mulctaret. Tum Plutarchus lente & leniter: qd autē inq; uerbero: nunc ego tibi irasci uideor: ex uultu ne meo: an ex uoce: an ex colore: an etiā ex uerbis correptū esse me ita intelligis: Mihi qdem neq; oculi (opinor) truces sunt: neq; os turbidū: neq; imaniter clamo: neq; in spumā: roboremue efferuesco. Neq; pudēda dico: aut panitēda: neq; oīno trepido ira & gestio: hæc. n. omnia si ignoras: signa esse iræ: solent: & simul ad eū q; cedebat: conuersus interim inquit: dum ego atq; id dī sputamus: hoc tu age. Sūmā at̄ totius sniæ Tauri hæc fuit: non idem esse existimauit ἀοργησιασ̄ και ἀναγρησιασ̄. i. in irascētia & indolentiā. Aliudq; esse nō iracundū. animū: aliud ἀνάλητον και ἀναϊοδιον. i. habentē ac stupentē. Nā aliorū omniū quos latini philosophi affectus uel affectiōes greci παθη appellāt: ita huius quoq; motus animi: q; cū est ulciscēdi causa senior: ira dicitur: nō priuationē esse utilem cēsuit: quā greci σεριστιν dicunt: sed mediocritatem: quā μετριότητα illi appellant.

AVLIGELII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII LIBER SECVNDVS.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deque eiusdem uiri patientia. Cap. primū.

Inter labores uoluntarios: & exercitia corporis ad fortuitas patientiæ uices firmamentum id quoq; accepimus Socratem facere insueuisse: stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu per dius: atq; pernox a summo lucis ortu ad solem alterum orientem inconueniēs: immobilis iisdem in uestigis: & ore atq; oculis eundem in locum directis cogitabundus: tanq̄ quodā secessu mentis: atq; animi facta a corpore: Quā rem cū Phauorinus de fortitudine eius uiri: ut pleraq; differens attigisset τὸ ἀλλακισ̄. i. sæpenuero inq; ἐν λιθῶνισ̄ ἢ λιον̄ εἰς ἄκει ᾱσραβεσερὸσ τῶν πορευμένων. i. de sole ad solem erectior stipitibus arborū steterat. Temperantia quoq; eū fuisse tanta traditum ē: ut oīa fere uitæ suæ tēpora ualitudine inoffensa uixerit. In illius ē pestilētiæ uastitate: q; in bello pelopōnesiaco imprimē ipsam athenienium ciuitatē internecino genere morbi depopulata est. is parcēdi: moderandiq; rōnibus dicitur: & a uoluptatū labe cauisse: & salubritates corporis retinuisse: ut nequaq; fuerit communi omnium cladī obnoxius.

Quare rō obseruatioq; officiorū esse debeat inter patres: filiosq; in discūbendo sedēdoq; atq; in id genus rebus: domi forisq;: Si filii magistratus sunt & p̄es priuati: sup̄ ea re Tauri philosophi disertatio & exemplū ex historia romana petitū. Cap. ii.

De philosophū Tauri athenas: uisendi cognoscēdiq; eius grātia: uenerat uir clarissimus: p̄es Cretæ puincia: & cū eo simul eiusdē p̄sidis p̄. Taurus se ctaroribus cōmodū dimissis sedebat p̄ cubiculi sui foribus: & cū assistētibus nobis sermocinabat. Introiuit puincia p̄es: & cū eo pater. Assurrexit placide Taurus & post mutuā saluationē residet. Allata mox una sella ē: q; in promptu erat: atq; dum alia p̄mebant: apposita ē. Inuitauit Taurus patrem p̄sidis ut sederet. Atq; ille ait: se-